

# Foaia

pentru

*Minte, Anima si Literatura.*

№ 8

6. Martiu.

1863.

## Doce documente bisericesti din 1850.

Scie-se ca actele privitoare la nenorocitele incercari ale romanilor ardeleni de a'si castigá, in locu de gratia, mila, pomana, drepturi nationale si bisericesti recunoscénde prin legi fundamentale si speciale, intre anii 1848 si 1851 s'au depus atatu in Fói'a pentru minte, inima si literatura, catu si in brosiur'a VIII. a Magasinului istorica publicata pe atunci de dn. A. Tr. Laurianu in Viena, eara pentru publiculu necunoscutoriu de limb'a romanésca in cele trei carticele titulate „Die Romanen der österreichischen Monarchie“ I., II., III. Heft 1849 et 1850 Wien (Druck von Carl Gerold et Sohn.) In aceiasi ani au esitu in trebile bisericesti si doue Promemorii de episcopulu Andreiu Siaguna, nemtiesce in Viena, eara romanésece in Sibiiu. Dn. A. J. Papiu aduná asemenea in istori'a sa scrisa si publicata totu pe atunci mai multe documente istorice din acei ani. Cu tóte acestea au remasu altele publicului romanescu cu totul necunoscute si pastrate numai in scrinieile inca necalcate de politia ale unoru barbati carii n'au datu nici unu felu de ocazione séu spre a fi inchisi, séu supusi la o priveghere secreta, séu prigoniti pentru cá se 'si parasésca patri'a, precum se intemplase acésta dela a. 1850 pana la 1860. Intre actele pastrate in modulu susu atinsu renumeramu noi si pe cele doue ce se vedu mai la vale. Acea parte a publicului care nu cunósce limb'a latina, ne va erta, déca din cause cuvióse publicamu acelea doue documinte, care s'au substernutu la ministeriulu de atunci; preste acést'a cunóscearea acestoru documinte va interesa in adeveru mai multu numai pre acei cititori, carii cunoscu totuodata si limb'a latinésca bine. Deci amu socotitu cá se ajutamu si noi a scapá si ace-

stea doue acte de perire. Aceleasi coprinde unu simbure, pre care romanii ar trebui se'lu ode si se'lu cultive mai bine, pentrucá ceea ce numimu autonomia bisericésca, se o vedemu reinfiintiata intru adeveru, eara nu aternata in aeru. Pre catu timpu eclisiiloru romanesci resaritene de ambele confesiunei nu le este recunoscutu de catra statu prin lege fundamentala fórté bine respicata dreptulu constitutionalu de sinodu cu voturi decisive, eara nu numai consultative; pre catu timpu dreptulu de alegere vechiu stravechiu in acestea bisericesti ne cum se fia regulatu si asigurat, dara tocma din contra elu e séu cu totul calcatu séu marginitu si deformatu, in catu se nu'lu mai cunosci; pre catu timpu in mai multe parti jurisdictiunea protopopiloru este sfarmata si bajocorita, eara voturile asesoriiloru consistoriali numai consultative, adica numai o papusiaría; pre catu timpu archipastorii romaniloru sunt tienuti de barba si de plete prin archipastorii altoru natiuni: — pre atata relele combatute in acestea doue documinte nu numai cá nu voru incetá de locu, ci tocma din contra lucrulu in vreo cincidieci de ani va ajunge acolo, cá romanii incetu cu incetisiorulu voru capatá mai anteu episcopi de alta limba, dupa aceea va merge prefacénduse ritulu, apoi mai pre urma voru avea si preoti de alta limba si asiá atunci nu se va mai vaiera nimini, cumcá se mai hirotonescu si asiá numiti popandosi. Ci se vedemu documintele promise: dupa aceea vomu mai vedea ce vomu díce la ele.

A. Copia.

Excelsum Caes. Reg. Ministerium!

Constantia in avita religione Patrum suorum, et inconcussa fides erga Augustissimum Domus Austriacae Imperium, praecipua semper fuerunt gentis romanae Transilvanicae ornamenta, quae postremis quoque hisce temporibus in certamine cum politissimis

hujus imperii populis, indubitatis fidei argumentis comprobavit. Atque dum non paucae eiusdem imperii nationes initio novissimorum motuum civilium in fidelitate erga supremum imperii principem aut deficerent aut nutarent, noster populus uno ore ac unanimi consensu in confluxu nationali de 15. Maj. 1848 intemperatam suam fidelitatem non juramento solum summa cum solennitate confirmavit; sed ut viros decebat, qui a majoribus suis pro patria, principe et religione vivere ac mori didicerunt, cum vitae, familiae et bonorum iactura, ac universae prope suae nationis ruina ad mortem usque imperterrite defenderunt.

Haec facta quibus gens romana Transilvanica merito gloriatur, et nobiliora sunt quam ut invida cavillatorum lingua ea corrodere ausit, et clariora quam ut malevolorum vana contentione obscurari queant. Atque etiamsi vel nunquam pro his suis egregiis facinoribus condignam recipiat mercedem, populus tamen Romanus Transilvanus quacunquē demum occasione eadem facta repetere summae suae reputabit gloriae et obligationi.

Non minori constantia inde ab antiquissimis saeculis semet distinxit gens romana in religione patrum suorum, a qua nullae unquam persecutiones principum acatholicorum deterrere, nec qualescunquē bonorum temporalium promissiones allicere potuerunt, ut religioni patrum suorum infideles et inconstantes semet exhiberent, aut novam eidem contrariam fidei professionem amplecterentur. Plenae hinc sunt injuriis in gentis nostrae tam religionem quam eiusdem pontifices omnes Constitutionum Transilvanicarum paginae, longe atrociora vero, quae teste historia, non populus modo ac in minoribus gradibus clerus, sed summi quoque antistites, contumelias, nempe, verbera et mortem ipsam ab his novae religionis promulgatoribus perpassi sunt.

Hinc est quod graeca religio patrum nostrorum prevalente novatorum multitudine, religione vero romano-catholica, quae tam proxime graecae cognata est, ipsa quoque paene penitus deleta opem sorori ferre nequeante, tamquam deterior caeteris novatis religionibus habita e numero receptorum religionum expuncta atque vix inter toleratas solum modo recensita est.

Hic febilis Ecclesiae nostrae status populum romanum Transilvanicum impulit, ut manus sororias Ecclesiae romano-catholicae porrigeret, quo in duris, adversitatibus semet mutuo protegerent, adversus com-

munes inimicos. Atque etiamsi paulo post initum unionis pactum, magna populi pars ab hoc foedere ecclesiastico recederet, eo quod sperato auxilio non modo defrauderentur sed ambitiosorum imprudentibus connatibus, qui Ecclesiae emolumenta non intelligerent, eo rem converti viderent, ut libertate Ecclesiae nostrae gentis, cujus independentia, item antiqua jura et consuetudines in ipso unionis actu agnoscentur et consacrantur, — nova servitus introduceretur, quae demum in totalem graecae religionis desertionem atque ad novum pro patribus nostris romano-catholicum ritum converteretur.

Magna tamen eaque dimidia populi pars, etiam post irritum hunc successum, in hac cum Ecclesia romano-catholica unione usque ad praesentia tempora stabilis permansit permanereque coepit. Id enim quod patres nostri forte ex prudenti potius consilio constituerunt, conscientiae evasit objectum, a quo non nisi cum summa animi inquietudine amplius recedi potest, quod alterum est eoque vividius romanae gentis constantiae argumentum.

Huic principio inde a majoribus nostris stabilito hunc usque in diem fideles romani Transilvanici, dum in supra memorato confluxu nationali, unitatem in religione uti in nationali administratione desiderarent, unanimi consensu, quem et juramento eodem modo confirmaverunt, declararunt, non obstante praesenti populi in duas partes quoad fidem divisione, in eo tamen firmiter se inhaerere, ut Ecclesia gentis nostrae romanae ab omni influxu externae nationalitatis libera et imunis praeservaretur, ac proin prouti a parte non unitorum independentiam a Metropolita Slavorum Carlovicensi, non absimili modo ab unitorum quoque parte ab Hungaricae Hierarchiae influxu postularunt, quod ut facilius obtineri sine ipsius religionis discrimine posset, unanime omnium desiderium revelatum est, ut antiqui Metropolitae romanae gentis nostrae restituito humillime peteretur a Sua Majestate Augustissima, quod etiam una cum reliquis eiusdem confluxus punctis, medio duarum ad Suam Majestatem deputatum factum est, speramusque huic generali romanae gentis desiderio iustoque petito tandem aliquando delatum iri.

Ad idem statutum id quoque spectabat desiderium, ut deinceps Episcopi sedibus vacantibus, in Synodis tam a Clero quam personis saecularibus convocatis juxta majoritatem votorum, secundum veterem hodieumque pluribus in partibus observatam consue-

itudinem eligerentur. — Hunc Ecclesiae graecae usum, non solum ex antiquo modo synodos et concilia habendi, facile nobis esset demonstrare, sed et ex recentiori ipsius non unitae Illiricae Ecclesiae in Croatia etc. praxi satis innotescit, eundem etiamsi multis in locis interruptum aut plane oblivioni traditum, non tamen ubique apud populos hujus religionis exolevisse. Eandem consuetudinem vero viguisse apud Transilvanicos, docent synodorum etiam post factam unionem celebratarum acta et literae convocatoriae. Docet vero recentissimum apud non unitos tam Banatenses quam Transilvanos in proxime celebratis Synodis, exemplum ubi non, e Clero solum, verum etiam e saecularibus quam plurimi convocati sunt viri, qui consultationibus universam Dioecesim, cujus membra saeculares quoque procul dubio sunt, attingentibus inter essent.

Et majori igitur animi angore perculsi sumus, dum e literis convocatoriis vicarii capitularis dioeceseos unitorum Fogarasiensis in Transilvania ad 30. Jul. perspiceremus, nullam hic antiquae consuetudinis rationem habitam, neque ad hunc actum eligendi Episcopum, qui non minus populum seu saeculares quam ipsum Clerum attingit, alios quam ex Clero convocatos esse. Non enim diffitemur, pro ea qua in religionem nostram infra scripti deputati unitae religionis ducimur sollicitudine, periculum subesse ex hac sinistra agendi ratione, ut populus jure suo frustratus eo deinceps inclinet, ubi jam observavit antiquam Synodorum habendarum rationem accuratius observari.

Dum igitur infra scripti officio sibi duxerunt supra scripta ex imposita ibi obligatione conscientiose excelso Ministerio revelandi, humillime item petunt, ut huic malo quod Ecclesiae minatur, praevia sapientissima sua dispositione ita praevenire dignetur, quo et antiqua Ecclesiae nostrae jura manu teneantur, et animorum tranquillitas obtineatur, tum etiam quod hic praecipuum reputari debet, ne status actualis Ecclesiae romanae unitae in Transilvania novis periculis exponatur. — Vienna die 5-a Sept. 1850.

Excelsi Ministerii

humillimi deputati  
nationis Romanae gr. ritus cath.  
Timotheus Ciparius m. p., canonicus.  
A. Trebonius Laurianus m. p.  
Joannes Maiorescu m. p.  
Simeon Barnutius m. p.

## Flicele poporului.

EDUCATIUNEA FETELORU IN ROMANIA.

(Urmare.)

Precum s'a potutu observá, etatea pentru obligatiunea scolare e, in tierile unde existe asta lege, dela cinci séu siese pana la doispredece, treispredece si patruspredece ani; inse aici nu se inchiaia obligatiunea invetiamentului. In cele mai multe staturi nemtiesei, aflamu clase de repetitiune si scóte pentru junii de ambele sese, unde junele si junii, invetiaceii maiestri din cetati, precum agricultorii satesci sunt siliti de doue séu de trei ori in sptemana, ori sér'a, ori duminec'a si in dile de serbatori se asculte invetiature mai inalte de moralitate si religiune, séu despre alte locuri. Prin lectiuniile despre lucruri intielegemu totu felulu de svaturi despre sciintiele naturali aplicabili la trebuintiele vietiei, despre diversele ramuri a le agriculturei, despre igienia (pastrarea sanetatii) si in urma despre tóte cele de folosu in viéti'a practica.

Socotindu-se precocitatea (grabnic'a desvoltare) romaniloru si intieleginti'a cea insemnata ce caracteriséza pre acestu poporu, vrest'a de obligatiune scolare are se se defiga dela cinci pana la cincispredece ani. Intr' aceste, pentru a incungiorá cea mai mare si cea mai periculósa necuviintia intru educatiunea publica, adeca a smulge din sinulu familielor pruncii, ni-se pare ca neci o data órele de scóla nu trebue se tréca numerulu de siese séu siepte óre pre diua.

Estmodu mameloru nu li-se rapesce cea mai dulce fericire de a vedé pe pruncii loru; desmierdarile mititeiloru, ajutorinlu celoru marisiori nu le-voru lipsi si ele voru binecuventá scol'a, carea nu le face decatu bine.

Din acele-si cause, ar fi bine ca clasele copiiloru de cinci pana la nóue diece ani, se se tiená vér'a de la siepte óre deminéti'a (e datina in tiéra a se scólá de tempuriu) pana la amédia-di, si a juneloru de la nóue séu diece ani in susu, dela amédia di pana la siepte óre sér'a. Érn'a elasea mititeiloru se se incépa la optu óre deminéti'a, si a celoru marisióre se se inchiaie la cinci óre sér'a. Sér'a intréga are se fia lasata invetiatoressei spre repausu.

Se pricepe de sine ca asta impartitura a tempului nu se póte preste totu aplecá la scólele satesci. Avotiea tierei consiste in agricultura, deci nemjca se nu impedece lucrurile de campu. Pruncii de diece ani

in susu se nu aiba vér'a decatu doue óre de clase pre di si aceste inca se se asiedie prin invoiéla intre parinti si invetiatorésa Inse spre suplenire, érn'a are se fia inchinata tóta invetiaturei.

S'au potutu observá ca in programulu nostru se cuprinde unu articulu ce nu se gasesce neci in Germani'a, neci in Franci'a, neci in Angli'a. Si óre cestiunea economiei casnice este numái unu lucru secundariu intru educatiunea femeiloru ?

In catu pentru Germani'a se póte pricepe asta omitere: aici traditiunea detorintieloru femeesci s'a pastratu in tóta curatieni'a s'a, s'au inradecinat in moralurile poporului de a dedá pre fetisióre inca de la alu siesele anu, la numerósele amenunte ale economiei casnice, cari, nesocotite prin femeie ar casioná ruin'a familiei sale. In catu pentru cele doue tiere apusene, speramu purure a vedé in programulu studieloru obligatórie, articulu despre economi'a de casa. Acelu-a inse nu s'au susceptu inca. Erte-mi-se dar asta inoitura, eu o credu a fi de neaparata trebuintia in interesele moravuriloru, in interesulu prosperitatii tierei.

Femeea, care nu pricepe séu despretiuesce, nefiindu dedata, grigea economiei de casa, trebuie se se abata la faradelegi spre a poté implini lipsele vietiei.

Nescinti'a seu despretiulu grijei casnice impedea multu casatoriele.

Si junele fete se plangu inca, pentru ce e mai recercata sestrea decatu frumseti'a loru.

Inse, bune Dómne! Coconitiele mele, decum-va unu barbatu nu e nebuu séu unu egoistu marsiavu, nu ve póte luá pentru a ve face se periti de ticalosia, voi si pruncii vostri, chiaru de ati fi frumóse cá angerii, de ati soi a ve infrumsetiá cá dînele, de ati cantá, de ati jocá, de ati face covore catu de minunate, chiaru de ati fi idealulu fetei bine crescute (precum se intielege acestu cuventu in dilele nóstre), nu ve póte luá din iubire séu din compatimire catra voi. Ci, de veti adauge acestoru frumóse talente deplin'a pricepere a economiei, de veti avé cunoscentie despre tóte pentru a poté conduce pre cei ce ve servescu, si nu a fi conduse prin ei; de veti sci spune bucataresei ca nu trebuescu trel pundi de sacaru si atati-a de pome pentru a face diametate de pundu de dulcétia; de veti sci cata panura se recere, cate cordéle, dintele pentru hainele vóstre si ale prunciloru vostri; de veti cúnósce nenumeratele secrete ale eco-

nomiei, fiti convinse ca barbatulu nu se ve indoi unu minutu a alege intre femeea desiérta carea lu despoia si intre o juná féta intielépta care va veghiá neincetatu asupr'a averiloru agonisite pentru pruncii sei. Multi barbati voru dice atunci ceea ce dice pururea némtiulu: „am siese mii de lei venitu pre anu, ast'a e pucinu; inse cea fetisióra e atatu de buna economia, catu noi cu acestu venitu am poté trai cum se cuvine si a pune de o parte in toti anii cate-va parale, cari voru face unu capitalu pentru pruncii nostrii: luá-voiu dar asta fetisióra.“

Barbatulu mai multu séu mai pucinu avutu va judecá cum judeca junele memoratu.

Óre sunt de ajunsu celea ce am disu pentru a se dovedi ca trebuie se se serie in programulu scólei normali cestiunea economiei?

Ba intru adeveru nu. Unu obieptu de atat'a insemnatate ar trebui tratatu cu unu talentu amesuratu importantiei ce are. Inse déca fragedele nóstre cuvinte voru face pre cetitori a recungetá, e de prisosu cá se ne incercamu ai induplecá.

Ce se pérda fiitóriele institutrici unu tempu atatu de pretiosu! va díce, póte, cine-va.

Dar unii cá acesti-a nu socotescu cá fiitóriele institutrici voru fi, si ele, muierei si mame? Ba, mai multu, ele voru fi invetiátorie; prin ale loru svaturi si exemple se voru formá muierele si mamele generatiuniloru viitórie?

De altmintrea nu rechiamamu pentru studiulu teoreticu si practiculu alu economiei numai cate-va óre in septemana, siese séu siepte din o suta siesedieci si optu.

De nu ar fi de ajunsu atatea pentru a initiá junele fete in asta sciintia complicata, celu pucinu le vomn familiarisá cu elemintele-i primari, si le vomn dedá a nu despretiui asta detorintia primara a femeii. Ast'a nu e unu lucru mitítelu, ca-ce se ne uitamu, invetiátoriele sunt modelele poporului.

In asta privintia, mi-se va face póte, o insemnare: ca femeile romane sunt economele cele mai bune. Ce e dreptu asiu poté fi combatuta cu ale mele proprie arme, amintindu-mi-se ce'a ce disesemu odata: „Déca poporulu romanu acestu, poporu atatu de apasatu, mai viéza inca, e meritulu femeii: femeea romana care nutresce, imbraca, scutesce tóta famili'a s'a cu pucine grane si cu o palma de pamentu. Femeea sémena papusoiulu (porumbu, cucurudiu), lu plevesce (sapa), lu culege, lu macina si face din elu

mamaliga, femeea séména, cultiveza si prelucra iinulu si canep'a, din cari face tortulu, apoi pandi'a, si vestimintele pentru sine, pentru barbatu si pruncii sei."

Asiè e, ce disesemu atunci e adeveratu; inse óre, fi-va totudeaun'a adeveratu? Dómnele romane au deprinsu moraluri straine, femeile de prin cetati le si urméza. Me temu ca renlu se nu coplesiésca acusi satele.

Cocónele romane, cari odenióra nu sciea cata fara trecea in tóte dilele la cas'a loru, nu sciu astadi cati servitori au spre ajutoriulu loru. Poporulu ia di reptione de la cei mai mari. Se luamu aminte. Se deschidemu cale civilizatiunii si totoruru binefaceri-loru ei, dar se nu lasamu a strabate la noi tóte re-lele, tóte misielielile ce vinu in urm'a ei. Se pastramu femeiloru nóstre virtutile loru cele domestice, prin ast'a vomu asecurá viitoriulu natiúuei. (Va urma.)

### Indigenatu lui Veghezzi Ruscalla.

In 23. Febr. c. v. Camer'a Romaniei onorá pe barbatulu acesta deputatu in parlamentulu italianu, care de 40 de ani populariséza mereu romanitatea natiúnei nóstre, cu nationalitatea cea mare romana prin actele urmatória ale ministr. de cultu Ch. Tell.

#### R E F E R A T U.

Amu onóre a ve aduce la cunoscenti'a Domnie-loru vóstre datorita de recunoscentia ce au romanii catra unulu din cei mai vechi, cei mai sinceri si cei mai devotati amici ai loru, catra cavalierulu Veghezzi Ruscalla din Turin, deputatu in parlamentulu italianu si unulu din principii literaturii italiene.

Cavalierulu Veghezzi Ruscalla inca dela 1821 isi da ostenéla neinterupta spre a face cunoscuti Italiai pe fratii sei cei uitati delu Carpati si Dunare.

Ar fi lungu, Domniloru, a ve insira aci tóte scrierile despre romani, cate publica acestu literatu si omu de statu, si, nu numai elu, dar pana fi ficele lui, cu scopu de a ne face mai cunoscuti italianiloru si acum de curendu si ispaniloru si portugaliloru.

Sunt acum vre-unu doui ani, Domniloru, candu elu se adresá catra tóta Italia, catra literati, catra bibliotecelile si institutelle ei publice cá se vina in ajutoriulu bibliotecei nóstre nationale prin daruri de carti.

Elu aratá guvernului de acolo, si propuse si celui de aici, modulu cum ar puté se fia priimiti mai multi tineri romani in institutelle militare si de ma-

rina ale Italiai, aretandu ce ar resulta de aci pentru ambe partile. Elu propuse si aratá, cum ar puté se incepa una corespundintia din partea literatiloru nostri cu deosebitelle institute de istori'a ale Italiai, spre a indica esistintia si spre a aduná documentelle relative la vechielle relatiuni ale tieriloru romane si republicelle Italiai.

In anii din urma priimise sarcina de Decanu alu tineriloru nostri, ce se aflau studiindu la institutelle din Itali'a, si propuse guvernului romanescu de a face unu cursu liberu de limb'a si literatur'a romana la universitatea din Turinu, cu scopu de a face cunoscuta limb'a si literatur'a romana si junimeii italiene, si a stringe astu-felu legaturile de sange intre aceste doué natiuni surori.

Atata devotiune desinteresata din partea unui omu catra un'a natiune intréga merita recunoscentia din partea nóstra. Si dupa ce ve dicu cum Portugalii si Brasilianii si altii, pentru mai pucinu decatu au facutu pentru noi, se aratara recunoscatori cavalierulu Veghezzi Ruscalla prin mai multe distinctiuni onorifice, 'mi iéu voi'a de a propune Domnieloru Vóstre a se conferi titlulu de cetatianu romanu, cu dreptulu naturalisatiunii cei mari, precum si a i se accorda de a tiené in facultatea dela Turinu unu cursu liberu de istori'a si literatura romana in limb'a romana, cu onorariu de un'a mie lei pe luna.

Aceste propuneri amu onóre a le supune la apretiarea Domnieloru Vóstre, Domniloru Ministri, ca de le veti aproba se bine voiti a me autorisá se supunu acestea la cuoscentia M. Sale Domnitoriului, cá se 'mi permita a transforma aceste doué dorintie in proiecte de legi spre a se inainta onor. Camere Legislative

Ministru culteloru si instructiunii publice.

Ch. Tell.

#### D i u r n a l u.

Astadi vineri la 15 ale lunei Fauru anulu 1863, in siedinti'a consiliului ministriloru din Principatele-Unite Romane, luandu-se in bagare de séma referatulu D-lui Ministru Secretariu de Statu la departamentulu culteloru si instructiunii publice cu Nr. 4658, relativu la propunerea ce face de a se conferi cavalierulu Veghezzi Ruscalla titlu de cetatianu romanu, cu dreptulu naturalisatiunii cei mari, precum si a i se accorda a tiné in facultatea dela Turinu unu cursu liberu de istori'a si literatur'a romana in limb'a romana cu onorariu de lei un'a mie pe luna;

Considerandu ostenelele ce'si a datu neintreruptu acestu barbatu, inca dela 1821, spre a face cunoscutu Italiei pe fratii ei cei uitati dela Carpati si Dunare;

Considerandu multele scrieri despre romani ce a publicatu acestu literatu si omu de statu, cu scopu de a ne face mai cunoscuti italianiloru, si acum curendu si ispaniloru si portugaliloru;

Considerandu interesulu ce a luat prin adresaarea in tota Itali'a, catra literati, catra bibliotecele si institutetele ei publice, de'a veni in ajutoriulu bibliotecii nostre nationale prin daruri de carti;

Considerandu iniciativ'a luata catra guvernulu Italiei si propunerea celui de aici ca se fia priimiti mai multi tineri romani in institutetele militare si de marina, aratandu ce ar resulta de aci pentru ambele parti;

Considerandu interesulu ce a luat de a pune in corespondintia pe literatii nostri cu deosebitele institutete de istoria ale Italiei, spre a indica esistintia si spre a aduna documentele relative la vechiele relatii ale tieriloru romane si republicele Italiei;

Considerandu in fine ca in anii din urma priimise sarcin'a de Decanu alu tineriloru nostri ce se afla studiindu la institutetele din Itali'a, si propuse guvernulu romanu a face unu cursu liberu de limb'a si literatura romana la universitatea din Turinu, cu scopu de a face cunoscute limb'a si literatur'a romana juniloru italiani, spre a stringe astu-felu legaturile de sange intre aceste doue natii surori:

Consiliulu incuviintieza propunerile D-lui ministru si 'lu autorisa a le supune M. Sale Domnitoriu-lui, ca se'i permita a transforma aceste doue dorintie in proiectu de lege spre a-lu inainta onor. Camere legislative.

#### R a p o r t u.

Diurnalulu Consiliulu de Ministri incheiatu in siedintia dela 15. ale curentei, relativu:

1. La conferirea titlului de cetatianu Romanu cu dreptulu naturalisatiunii cei mari D-lui cavaleru Veghezzi Ruscalla.

2. Pentru deschiderea unui cursu liberu de istoria si literatur'a limbei romane la universitatea din Turinu, tennutu totu de cav. Vegezzi Ruscalla, unu onorariu de un'a mie lei pe luna.

Sub-semnatulu supune cu respectu la cunoscintia Inaltimei Vostre, ca de 'lu veti incuviintia, se bine voiti a sub-scrie alaturatulu mesagiu pentru trami-terea in deliberarea onor. Adunari legislative a proiectulu cuprindietoriu acestoru doue dorintie.

#### P r o i e c t u.

Pentru servitiulu de mare interesu facutu romaniloru de D. cav. Vegezzi Ruscalla din Turinu prin scrierile sale asupra nationalitatii romane, prin propagarea limbei romane, prin punerea in cunoscintia de istoria si literatur'a romana a italianiloru, ear acum in urma si a ispaniloru si portugaliloru, servitii cari contribuescu puternicu la dorita desvoltare a legaturiloru dintre aceste natii surori.

Se se acorde acestui mare literatu si omu de statu.

1. Titlu de cetatianu Romanu cu dreptulu naturalisatiunii cei mari.

2. Se se institue pe lenga universitatea din Turinu unu cursu liberu de istoria si literatur'a romana, tennute in limb'a romana de D. cav. Vegezzi Ruscalla; ear pentru ostenelele sale se 'i se acorde unu onorariu de lei un'a mie pe luna.

#### Resolutiunea p. n. la representatiunea comitatului Solnocului din Iaustru

In numerulu Gazetei alu 14 aduseseramu in estrasu scurtu resolutiunea p. n. la representatiunea comitatului Solnocului din Iaustru. Astadi suntemu in stare a o impartasi, dupa „Corespondintia gen. austr.“, in tote partile ei esintiale. „Inainte de tote, dice organulu ofic., se observa comitetulu Soln. din Iaustru in numele Mai. Sale, ca Preinalt-Acel'a adres'a cea necorespondiatore formei legale („Inaltiate Rege, Pregratiosulu nostru Domnu!“) nu voiesce a o privi ca vatemare inadinsu a demnitatii coronei, si o ierta din gratia, ear' comitetulu numitu se 'nsarcineza, a 'ndrepta pe venitoriu representatiunile obvenitore numai in form'a indatinata legala catra Altissim'a Maiestate c. r. Apostolica. — Catu pentru meritulu representatiunei, adica pentru rogarea comitetulu c. Solnocului din Iaustru pentru de a se retrage instructiunea provisoria sanctiunata prin p. n. resol. dto. 12. Dec. 1861 privitore la constitutiunea municipala a Tranniei, in respunsulu imperatescu se accentueza nainte de tote: ca prin dipl. imper. din 20 Oct. 1860 restituirea constitutiune Marelui Principatu alu Tranniei s'a asigurat de Mai. S'a numai cu conditionile cele ne'neungiurabile, cuprinse in articullii II. si III. ai diplomei, fundati pe interesulu tronului si alu imperiului, — c'a fostu datorintia de domnitoru a Altissimei Sale Maiestati, a ingriji, ca trecerea acest'a la formatiunea cea noua administrativa si legislativa a tierii se se

face fara prejuditiulu si pagub'a stabilitatii administratiunei si a justitiei, — si ca dupa-ce relationile prin caderea privilegiilor aristocratiei si prin satorirea egalelor drepturi si datorintie civile pentru tóte clasele locuitorimei, s'au schimbatu cu totul, si nu se mai póte recede la art. XII. din a. 1790: emiterea unui provisoriu a fostu ne'ncungiurabila. ceea-ce cu valóre de dreptu numai dela coróna potú esi. — Spre scopulu acest'a cu ocasiunea restituirii autonomiei municipale din Tranni'a prin p. n. resolutiune dto. 24. Martiu 1861 se emise o instructiune provisoria pentru comitii supremi ai tieiei, si Mai. Sa au acceptatu dela mintea cea sanetósa a popóreloru sale transilvane, ca considerandu greutatile actuale ale transitiunei, voru urmá cu multiemita Mai. Sale pe calea presemnata catra ajungerea cu 'nctolu la çinta. — Acésta drépta sperantia a Mai. Sale nu s'a 'mplinitu, in cele mai multe comitate si scaune secuiesci reorganizarea municipieloru s'a facutu pe bas'a articul. de lege XVI si XVII ai regatului Ungariei din a. 1848, cari articuli chiaru si presupunendu cu nedreptulu esistinti'a legala a uniunei Tranniei cu Ungari'a, pentru Tranni'a inca nu puteau avé valóre de legi. — Prie acésta nerespectare a. p. n. ordinationi positive s'a latitu in tiéra o despectare a ori-carei autoritati, carea amenintia cu desfacerea totala a tuturoru legaturiloru ordinei sociale, ca prin urmare a devenitu pentru Altss. Sa Maiestate datorintia de reginte, a starui pe lenga urmarea neconditiunata a calei presemnate de Préinaltu — Acelasi. — Pentru de a realisá dar reactivarea iurisdictionei tieiei si pentru de a face si pre acele clase ale poporatiunei partasie de drepturile politice, care pan' la 1848 fusesera eschise dela aceleasi, Mai. Sa, suspendendu instructiunile mentionate, devenite nepractice si delaturate in fapta prin cele mai multe iurisdictioni, prin p. n. resolutiune din 12. Dec. 1861 s'a 'nduratu a sanctioná sustatórea ordine provisoria pentru constitutiunea municipala a Tranniei. — Fiindu-ca Altss. Maiestate in instructiunea acest'a provisoria dictata prin nepotinti'a actuala de a se reintórce fara conditiuni la referintiele cele vechi vede trecerea midiulocitóre pana la consolidarea dietala a constitutiunei municipale in Tranni'a: Maiestatea Sa dechiara, ca nu se póte aflá indemnata a satisface rogarei comitetului comitatensu alu Solnocului din launtru pentru retragerea acestei const. municip. provisorie. — Resolvandu mai departe prea umiliti'a representatiune, Mai. Sa a demandatu

a se aduce la cunoscinti'a com. comit. a Solnocului din launtru, ca din partea Préinaltu-Aceluiasi s'a impusu cancelariei reg. aul. transilvane neamanat'a prelucrare pentru introducerea tabeloru catastrale in Marele Principatu alu Transilvaniei, cu deosebita considerare a comitatului Solnocului din launtru, precum si totu deodata opiniunarea bine cugetata pentru estinderea plantarei de tabacu in Transilvani'a. — Catu in fine pentru rogarea comit. comitat. alu Solnocului din launtru conchianarea dietei legale, prin care dieta, cu privire la deducatiunea din representatiune, cum dupa priceperea comitetului s'a desfasuratu pe calea istorica dreptulu de statu alu Marelui Princ. alu Transilvaniei pana la an. 1848, comitetulu comits. se pare ca voiesce a 'ntielege diet'a regatului Ungariei: in p. n. resolutiune a Mai. Sale c. r. din 20 Oct. 1860 uniunea Tranniei cu Ungari'a s'a luatú neatinsa si s'a demandatu a se prepará numai restituiria unei representatiuni provinciale transilvane; ca-ci uniunea acést'a nu s'a infintiatu nici o data cu deplin'a valóre legala; ca-ci, pana candu locuitorii transilvani de limba nemagiara prin atare pretensiune vedu periclitare interesele sale nationale si pana candu prin aceea nu se da garanti'a de lipsa si pentru interesele si prengensiunile imperiului intregu, uniunea vine a se privi cá nerealisabila. — Ear tinerea neamanata a dietei trans. pentru de a se complaná afacerile din launtru ale Marelui Princip. alu Trans. catu mai curendu spre multiemirea tuturoru popóreloru lui si pentru de a se regulá referinti'a de dreptulu statului intre Marele Princip, Tranni'a si Monarchi'a intréga dupa decisiunile din 20. Oct. 1860 si 26. Febr. 1861, e datorintia viua a Mai. Sale c. r. Apostolice, si in privinti'a acést'a la repetiti'a demandare a Mai. Sale se si lucra la preparativele trebuintiése.“

## Uniunea celoru 3 natiuni din Ardealu.

(Nobilii, Secuui si Sasii) din an. 1437.

Dupa G. Sincai de Sinca.

„Noi Lorandu Lepesiu de Varaskezi Vice-Voivodulu Ardealului cunóscemu prin acéstea inaintea tuturoru si celoru de acuma si celoru viitori, ca adunandune noi in orasiulu Capolna a doua di dupa inaltierea santei cruci cu meritiu Mihaiulu Joane de Casiola si cu Enricu de Tamasi comitii secuiloru, dinpreuna cu toti nobilii, cu sasii din siepte si doue scaune sasesci si a Bistritiei, si cu locuitorii tuturoru

scaunelor secuiesti, si stringundune, cá se indreptam cauzele cele grele ale partilor acestor'a (rescól'a poporului in contra nobililor, carii vre-au sei supuna de obagi pe romani si unguri nenobili), intre numitii nobili, sasi si secui acest'a fratiésca unire o amu randuitu, si atingundu toti semnulu crucei Domnului, au juratu ca pururea voru tiené acest'a; adeca ca santei coróne si prea puternicului Princi Domnului Sigismundu imperatului romanilor, si craiului Ungariei, Bohemiei, Dalmatiei, Croatiei s. a. Domnului nostru celui firescu si prea infricosiatu pururea ei voru fi credentiosi, si voru stá impotriva tuturor vresmasiloru, macaru de ce trépta voru fi, cari se voru redicá asupra craimei acesteia, si au juratu, ca nu se voru desparti dela olalta in apararea tierii acesteia, ci suptu conditi'a acést'a, cându prea puterniculu Princiulu si DD. nostru Sigismundu din mil'a lui Dumnedieu imperatulu romaniloru si craiulu Ungariei, Bohemiei, Dalmatiei, Croatiei s. c. ar' vré se faca ceva impotriva vr'unei dintre aceste trei parti, adeca dintre nobili, sasi si secui, celelalte doua parti nu altmintrelea ci ingenunchindu se se nevoiésca a capatá gratia si mila la a treia, nici intr'altu tipu se indresnésca a'i ajutá. Afara de acést'a au orenduitu, cá atunci, cându ar voi vr'un'a dintre numitele parti se se tabarésca, acest'a se o faca in timpu de véra, si batranii satului celui mai de aprópe se fia datori a dá sacharea (provisiuni) celoru taburati nu cu mai mare pretiu fara numai cá la sateni, si tabarati inca se nu se traga de la plata. Kara ori cine va indresni a vinde mai scumpu prin judecatoriulu seu se nu se pedepsésca altmintrelea, fara numai cu perderea capului. Au mai orenduita, cá érna se póta descalerá in cetati, orasie si sate, si se li se dè selasiu, ci suptu conditi'a acést'a, cá fiasce care nobilu, sasu s'au secuiu, de ori ce trépta va fi, gazdei sale se nui faca vreo paguba; eara care vá indrasni a pagubi pre selasluitoriulu seu, pre acela judecatoriulu cu povatiuitoriulu ostiloru selu pedepsésca dupa legi, cu mórte, séu cumu ei va fi vin'a. Eara de va fugi sierbulu s'au ostasiulu óre-carui nobilu, sasu séu secuiu, Domnulu acelu'a va trebui se jure ca n'au fugitu din sfatulu si voiea lui, apoi jurandu isi póte face destulu din bunurile celui fugitu. (?) Preste acést'a scóta carte dela povatiuitoriulu ostiloru, ca este stersu din regestrulu ostasiloru, si dupa aceea pre celu fugitu ilu pedepsesca dupa vin'a lui unde vá ma voi. Au mai orenduitu, tare se se tiená, cá de se va intemplá vre o impotrivre s'au jafuire intre nobili, sasi si secui, si o parte va chiamá pre alt'a intru ajutoriu, partea chiamata se fia datóre a porni a dou'a di, si a calatori trei miluri in tóta diu'a,

pana va sosi, unde este chiamatu, ear' care parte nu va plini acést'a, se se pedepsésca, cu mórte si nu alta glóba. Acést'a inca legiuitu o au renduitu, si subt mare juramentu o au asiadiatu, cá lasandu tóta pism'a si sfad'a, macaru de ce felu au fostu intre cinstitul in Christosu parintele si DD. Georgiu Lepesiu episcopulu Ardealului, capitulu bisericii lui, si intre nobili, sasi si secui, acelea cu totul se se stérgea si stinga, nici se indresnésca vr'un'a dintre numitele parti de aci inainte a mai inoi pism'a si sfad'a, eara care parte le va inoi, aceea se se tiená calcatóre de juramentu, si celelalte parti se nu cutedie a o ajutá. Eará de va avé vr'o parte péra cu alta parte, peresiulu de susu se cerce cu lege pe peresiulu de diosu, inaintea judecatoriului lui, si acést'a se fia datoriu fara zabava a'i face dreptate. Eará partile mai susu numitei unire fratiesci, adeca nobili' sasi si secui, cu umilintia s'au rogatu de noi, cá partile acestea pentru tarimea si venica buna stare a loru se le intarimu cu pecetea nóstra.

Datu in diu'a si terminulu mai susu insemnatu in anulu Domnului 1437."

## M I L C O V U L U .

Milcovulu riu fara de spume,  
Fara valuri de cristalu,  
Sac'odata de pe lume  
Ca-ci imi esti unu ce fatalu!

Ale tale unde-aduca  
Numai tierna si prondisiu,  
Te maleste, te usuca,  
Fa-te un'a, totu podisiu.

Cá nici cumu se se cunósca  
Déca maluri ai avutu;  
Ear' pe unde curgi, se crésca  
Trifoiu, earba, musciu placutu.

S'aratu fiiloru mei: eata!  
Pe-aici Milcovulu erá;  
Dar' frati'a cea curata  
I-au sacatu fiinti'a s'a!

Ear' nepotii nici se scia  
Ca vr'odata ai traitu,  
Nici prin gandu loru se le via  
Ca tu frati ai despartitu.

Milcovu! reu fara de nume  
Fara valuri de cristalu,  
Sac'odata de pe lume  
Ca-ci imi esti unu ce fatalu!

Din Poesiele D. Georgiu Teutu, tiparite in Jassi.